

El curs escolar aviat s'acabarà. I aviat, també, caldrà pensar en els llibres de text per al curs vinent. Avui no tractem de preus, sinó de continguts: de com, en parlar del català, es negligeixen els criteris acadèmics i pedagògics, i de com el desgavell arriba a les escoles.

Desgavell lingüístic als llibres de text?

Quin és l'abast territorial de la llengua catalana? Saps que el valencià és una forma dialectal del català? Vet aquí dues possibles preguntes per a l'alumnat d'Ensenyament Secundari Obligatori (ESO). I vet aquí la resposta que, *strictu sensu* i atenent a les possibilitats que troben als llibres de text de llengua i literatura, poden oferir: "Depèn."

I és cert: depèn. Depèn de l'editorial, de la col·lecció, del curs, de si és una edició en català o en castellà, escrita abans o després del 2002... Depèn de tantes coses, al capdavall, que sembla que tot s'hi valgui, a l'hora de parlar de la llengua catalana. Fins i tot en els manuals que, se suposa, han de servir per orientar l'aprenentatge dels infants.

L'Observatori de la Llengua Catalana, format per diverses entitats cívi-ques i

culturals amb la intenció de fer seguiment i avaluació de l'ús social del català, ha fet públic enguany un informe de títol explícit: *El tractament de la llengua catalana als llibres de text de secundària*, d'Ester Pascual i Toni Jaimez. Prenent com a base aquest informe, i l'anàlisi de les edicions per al País Valencià que, per completar-lo, es presentava recentment a la "Primera Jornada sobre Ensenyament de la Literatura", organitzada per l'Oficina de Política Lingüística d'Acció Cultural del País Valencià (OPL), oferim ara una succinta panoràmica de les possibilitats. Que en són moltes. Tantes com llibres hi hagi, gairebé.

"Punts suspensius." Diu un llibre de text (*Valencià. Llengua i literatura*, primer de Batxillerat, Ed. SM) que "la

llengua ens identifica i ens fa saber qui som". Si és així, ho tenen bastant difícil, els alumnes del País Valencià, per trobar-se la identitat: la llengua que "ens fa saber qui som", però que té la mala idea de depassar àmbits autonòmics, pren formes canviant a cada pàgina: tan aviat se'n diu "diasistema lingüístic" com "llengua pròpia del poble valencià", "llengua comuna", "llengua autòctona", "la nostra llengua", "el nostre sistema lingüístic", "la llengua" o, ras i curt, "la nostra". Dos exemples, tan sols: 1) graella comparativa de llengües romàniques: hi ha una columna per llengua, per al francès, per a l'occità, per al castellà, per al "gallego-portuguès" i per a "la nostra llengua" (editorial Marfil); i 2) "a l'antiga Corona conviuen dues llengües, la nostra i l'aragonès" (Editorial Bromera). N'hi ha per donar i per vendre, de paràfrasis i eufemismes.

De fet, tal com apunta l'Observatori, "llibres sencers estudien el valencià sense fer esment que forma part d'una llengua que es parla en d'altres indrets", és el cas de manuals de les editorials Bruno, Ecir o SM. "A més —continua l'informe—, en les comptades ocasions en què s'afronta, es fa de manera poc clara. Una mostra n'és que una bona part dels llibres analitzats, a l'hora de definir el valencià, opten per reproduir la definició gens clara, i menys pedagògica encara, del Consell Valencià de Cultura." És a dir, que si preguntem a un xiquet de tercer o quart d'ESO que segueixi manuals d'Edebé, Castellnou o SM quina és la llengua que l'identifica, podrà respondre —atenció— que "el valencià, idioma històric i propi de la Comunitat Va-

Algunes perles

No acabaríem mai, si haguéssim de reproduir les tergiversacions i omissions que esquitxen els llibres de text analitzats. Hem optat per reproduir-ne algunes perles, només.

■ **Secessionisme:** "En la sociedad política de España existen otras comunidades lingüísticas a parte de la que forma el castellano, y son la comunidad lingüística del catalán, la del euskera, la del gallego y la del valenciano." (Mester, Ed. SM)

"El latín era la lengua que hablaban los ciudadanos hispanorromanos. Castellano, gallego, valenciano y catalán son lenguas románicas, porque proceden del latín." (*Llengua castellana i literatura*, Ed. Bruño).

"Los nombres de las lenguas de España en su propia lengua son castellano o español, català, valencià, gallego y euskera o euskara." (*Configura*, Anaya)

■ **Confusions:** "El catalán se extendió por el área mediterránea y dio origen al valenciano." (*Berceo*, Santillana)

■ **Omissions:** "En la nostra llengua es constaten dues grans varietats, l'occidental i l'oriental, cadascuna de les quals presenta alhora altres varietats." (*Marjal*, Edebé)

■ **La part pel tot:** "Les diverses formes que una llengua presenta atenent al lloc on es parla s'anomenen dialectes geogràfics. Així, el valencià no es parla de la mateixa manera a Carcaixent, Sagunt, Crevillent, Ontinyent o Morella." (*Valencià: llengua i literatura*. Ed. Ecir)

SIGLO X
 Gallego-Portugués   Vasco
 Asturiano-Leones   Navarro-Aragonés
 Castellano   Dialectos mozárabes

SIGLO XIII - XIV
 Gallego-Portugués   Vasco
 Asturiano-Leones   Navarro-Aragonés
 Castellano   Dialectos mozárabes

SIGLO XXI
 Gallego-Portugués   Aragonés   Andalus
 Asturiano-Leones   Catalán   Canario
 Castellano   Balear   Aranés
 Vasco   Valenciano

A dalt, una seqüència de mapes de l'editorial Ecir, i a sota, el singular ús de mapes-trencaclosques que poden trobar els alumnes a Marjal, de l'editorial Edebé.

lenciana, forma part del sistema lingüístic que els corresponents Estatuts d'autonomia dels territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó reconeixen com a llengua pròpia"! I tot, per no dir-ne català.

Isidre Crespo, responsable d'ensenyament de l'OPL, especifica: "hi ha casos que són de pel·lícula. Per exemple, en un llibre de text hi pots llegir l'enumeració de les llengües romàniques, que s'acaba amb uns punts suspensius. Si les comptes, veus que només en falta una, i no cal que et diga quina. Conclusió? El nom que té el català en aquell llibre és 'punts suspensius'!". D'això se'n diu nedar i guardar la roba: "Acadèmicament, no poden escriure valencià per parlar del conjunt de la llengua i, com que català no els ho deixen dir... doncs punts suspensius!". Ni per a tu ni per a mi, ni per a ningú.

L'omissió arriba a la màxima expressió en el cas, per exemple, de Marjal, de l'editorial Edebé: tal com explica l'Observatori, "presenta un quadre de dialectes que no procedeixen de cap llengua". Hi ha valencià i nord-occidental, d'una banda, i central, balear, alguerès i rossellonès, de l'altra, que són, respectivament, la varietat occidental i la varietat oriental. Perfecte: varietats de què? Misteri.

El gat i la rata. De les 39 col·leccions analitzades per l'Observatori, n'hi ha d'entrada "dues que decididament opten per negligir els criteris acadèmics i fer costat a les tesis polítiques dels qui volen deslligar el valencià de la llengua catalana": *Llengua castellana i literatu-*

ra, de l'editorial Bruño (fundada pels Hermanos de las Escuelas Cristianas -La Salle), i *En tus manos*, d'Anaya. L'informe n'assenyala dues més, *Mester* i *Contexto*, de l'editorial SM, amb un grau d'ambigüitat que fa entendre que català i valencià són llengües diferents.

La resta es mou entre la correcció acadèmica (el 62% del total) i l'ambigüitat amb intensitat diversa (el 28%). Val a dir que, pel que fa als llibres en català, l'ambigüitat se circumscriu als que tenen com a destinació les aules del País Valencià: un 83% d'aquests llibres inducteixen a "confusió sobre la unitat de la llengua, minimitzant les vegades que s'esmenta el valencià com a variant dialectal del català, citant el valencià al costat del català, sense deixar clar si es refereix als diferents noms de la mateixa llengua, als noms de les llengües oficials, o si es tracta de llengües dife-

rents". Tot això, al costat de la tendència ja esmentada a l'ús de l'eufemisme, perfila la confusió. "L'editorial pot dir que en cap moment no afirma que valencià i català siguin llengües diferents -raona Crespo-, però és que has de buscar expressament la pàgina on explica o insinua que són la mateixa! Com que no ho desmenteixen, deuen pensar, val per a tot el llibre. Potser sí, però d'això se'n diu jugar al gat i la rata".

Ben mirat, sembla fins i tot que algú s'hagi plantejat aquests llibres de text com un joc de detectius: llegir l'única referència a l'abast geogràfic de la llengua -quina llengua?- que s'insinua en un manual de Bruño ("No es parla d'igual manera a Sueca que a la ciutat de València, ni de la mateixa manera que es parla a Eivissa o a Perpinyà") potser despertarà una curiositat imparable en l'alumne que el porti a desembrollar les pistes escampades per arribar al tresor

final del coneixement. O potser no. El cas és que, per despert que sigui l'alumne, els autors dels manuals no li ho posen fàcil: fins i tot un mateix llibre pot tenir definicions diferents (ara el valencià és un dialecte del català, ara te'l tracto com a llengua diferenciada, ara esdevé un ens indefinible) o contradiccions entre la informació escrita i la visual.

Perquè, a més de les explicacions, hi ha els mapes. Sense comptar que algunes col·leccions opten directament per obviar la qüestió i no situen el català enlloc, l'Observatori ha detectat fins a vuit mapes lingüístics possibles: hi ha qui es deixa el País Valencià, la Franja de Ponent i el Carxe; qui només obvia el País Valencià; o el Carxe; qui cita el País Valencià però no la Catalunya Nord, l'Alguer i el Carxe; qui hi posa l'Alguer però no el Carxe i la Catalunya Nord; o no el País Valencià ni el Carxe; o no el Carxe ni la Franja; i, finalment, també hi ha qui ho cita tot (però, de vegades, només si es combina il·lustració i text, que no tenen perquè coincidir). Tants caps, tants barrets.

Autors. Un altre dels aspectes que destaquen tant l'informe com l'estudi posterior de l'OPL és la presència de la literatura. Concretament, d'autors no nascuts al País Valencià. I això, sobretot, des que la Generalitat Valenciana a les mans del PP fixés, el 2002, un currículum obligatori d'autors que exclouïa la resta. En general, tanmateix, les editorials solen incloure els noms més rellevants de la literatura catalana, independentment del lloc de naixement. Per bé que hi ha, com en tot, gradacions: a tall d'exemple, SM atorga "un paper molt secundari" a "aquells autors que han transcendit com els pares de la literatura catalana" en favor d'altres que compten com a mèrit haver nascut al sud del país; i l'editorial Tabarca, de la seva banda, que tampoc prodiga els noms extraautonòmics, arriba a "adaptar" a les formes de la variant valenciana els textos literaris que transcriu.

L'Observatori, finalment, destaca en les conclusions que, precisament pel fet que es tracta de "llibres escolars, de caràcter pedagògic, és lamentable que a

l'hora de parlar de la llengua prioritzin els arguments polítics per sobre dels acadèmics". A l'hora de parlar de possibles solucions, i més enllà de la necessitat òbvia que s'acabi amb les pressions i censures (prèvies o posteriors, explícites o implícites) que ha prodigat i prodiga el govern del PP a la Generalitat Valenciana, Isidre Crespo es posa pràctic i explícita la necessitat "que el professorat mantinga o prenga consciència que això és del tot inadmissible". D'entrada, destaca el que sovint ja es fa: "mantenir una actitud activa i aportar dades i testimonis que corregisquen les mancances dels llibres", cosa que significa, val a dir, confrontar l'autoritat del mestre amb la del manual. I, acte seguit, recorda la força del professorat: "les editorials volen vendre". Quins són, per tant, els criteris per triar l'ús d'un o altre llibre? "Hi ha de tot: n'hi ha de personals (perquè està fet per un amic, que també passa), de polítics, o d'acadèmics. I en l'opció, hi ha part de la solució."

Núria Cadenes

**HI HAVIA
UNA VEGADA
TXERNÒBIL**

EXPOSICIÓ AL **CCCB**
17/05/06 - 08/10/06

ma coproducció de

Amb l'ajuda de

El col·laborador de

Bancaja

Departament de Cultura

EL PAIS

CCCB Montalegre 5, 08001 Barcelona
Tel. 933 064 100 www.cccb.org